

KÉPES HÁZ

A Phoenix angyalai

Csordás Lajos

Valamikor Kondor Béla angyalai laktak odafönn, az ötödik emeleten, de mostanra már csak egy maradt, az a hatalmas főnix, amely a félköríves műteremablak fölött öröködéve terjeszti ki szárnyait a timpanon háromszögében. A Bécsi utca 1-3. szám alatti házban járunk, a Phoenix Biztosító Társaság egykori bérpalotájában.

Olyanfélé behemót épület ez, mint az Anker-palota, de méretei kevésbé érvényesülnek, mert be van szorítva a szűk Bécsi utca és a még szűkebb Fehér Hajó utca sarkára. Az 1912-ben elkészült ház padlásterébe két műtermet terveztek annak idején. Korai művészlakóit nem igazán tartja számon az emlékezet. Egy régi mester, a portréfestő *Szenes Fülöp* nevét sikerült kikutatni csupán, aki az első világháború idején, s talán később is, itt élt és alkotott. Egyébként is minden múltbéli lakó emlékét elhomályosítja *Kondor Béla* tizennégy éve. Csak őt említi a Bécsi utca 1. szám alatti bejárat mellé kihelyezett márványtábla is: 1958-tól haláláig, 1972-ig lakott odafönn, Phoenix szárnyai alatt.

Kondor műtermében

„Műterme nyitott hajlék a Bécsi utcában, sorstársaknak, a város vándorainak, lihegőknek, szabad hölgyeknek, nekem is cseresznye-

pálínkás, vodkás pihenő a forradalom vörös angyala, s a nőmodellű Csokonai alatt” – írta *Ágh István*. Rengeteg barát, ismerős járt föl rendszeresen Kondorhoz, képzőművészek, muzikusok, építészek, költők, írók. Emlékeiből rekonstruálhatjuk berendezését.

Akkoriban még háromszobás volt: közepén maga a nagy, íves ablakú műterem, s abból nyílt északra a festő saját szobája, délre pedig egy másik. A festmények itt készültek a középső nagy, tetőablakos, kőpadlós teremben. Ezt sok fotó örökítette meg. Itt állt a művész munkasztala, festőállványa, présgépe és rengeteg vakkeretre feszített vászonkép a falnak támasztva: a Csokonai, a Késes angyal, a Szentek bevonulása, a Szent Péter és a nő, a Savonarola. „Legalább tíz életmű együtt a műteremben” – írta *Nagy László*, a költőbarát. A legtöbb emlékezés Kondor kis harmóniumát és orgonáját is említi, amelyen *Bach* műveit szerette játszani, vagy épp a saját szerze-

ményeit. „Hangszerek között élt” – mondta *Bagi Éva*, a művész második felesége egy interjúban: asztali zongora, gitárok fúvós, pengetős szerkeztűk, köztük például a saját kezével lopótokból készített tárogató, hegedű, citera...

A hangszereken és a festőszerszámokon kívül játékos szerkezetek, drótból, pálcikából összeszerelt konstrukciók, repülőmodellek vették körül. Mőfellel érdekelte Kondort a technika is, főleg a repülés szerkezetei. Gyerekkorában pilóta szeretett volna lenni. Képein is fontos szerepet kaptak a mérnöki mutatványok, a szárnyak, a repülő ember. Már csak ezért is sorsszerű, hogy éppen itt, a Phoenix-házban alkotta művei legjavát, bár élete legvégén kapott műtermet Szentendrén is.

Phoenix-házbeli életének egykori tanúi szinte mind megemlékeznek Kondor műtermi macskáiról és hogy úgy mondjam a repülés iránti vágy egy másik módozatáról, a baráti látogatások alkalmával elfogyasztott töménytelen alkohorról, azaz nagyon is töményekről.

Az utolsó lépés

Nyilvánvalóan ez játszhatott szerepet a műteremben történt, már-már legendává vált tragikus eseményben: *Sarkadi Imre* halálában. 1961. április 12-én történt, ma sem tudjuk, pontosan hogyan. Kondornál aznap este is társaság vendégeskedett. Este fél tíz körül telefonált *Sarkadi*, hogy csatlakozna, épp előtte olvasott föl a rádióban az ürrepülésről. Fél óra múlva be is állított. Ekkor már, dicsekedte, túl volt egy üveg konyakon. Beszélgettek, ittak, vitatkoztak éjfélig, Kondor már elszundikált, amikor a társaság hazaindult, velük *Sarkadi* is, de az ajtóból visszafordult a sapkájáért. A többiek sokáig várták a lépcsőházban, nem jött. Visszamentek érte, de sehol nem találták. Kinéztek a nyitott ablakon. A széles párkánytól nem láttak először odalenn semmit, csak később, amikor a sarkon befordult a mentőautó. Lerohantak, *Sarkadi* ott feküdt a kockakövön a ballonkabátjába burkolva, összecsupkoltan, mint egy „lelőtt, nagy vízimadár” - ahogy *Ágh István*, a szemtanú írta. Mi történt? Ongyilkosság? Rosszul végződött részeg bravúr, melynek során az író megcsúszott az ablak alatti, járdányi széles párkányon? Máig sem tudjuk.

Kondor Béla is itt halt meg a műtermében 1972. december 12-én.

A következő bérlő, *Berki Viola* festőművész, aki 1971-ben költözött a Ferencvárosból (ahol nem rég emléktáblát is állítottak neki) az V. kerületbe, a Bécsi utca

1. nagyobbik műteremlakásába, vagyis a szomszédba. Az a bérlemény sajnos ma már nem része a kollektív művészvagyonnak. Berki Kondor Béla halála után néhány évvel, 1977-ben kérte át magát a kisebbik lakásba, mert amaz túl nagynek bizonyult számára, ahogy *Nagy Istvántól*, a mai bérletől tudom, aki 2002-ben, Berki elhunytja után került ide.

Névtábla a postaládáról

Ma még kisebb a lakás. Déli szobáját leválasztották valamikor és a privatizált másik lakáshoz csapták. Berki elhunytja után kicserélték a nagy, félköríves műteremablak tábláit is, a korábbi kazettás üvegek akkor

tűntek el. Így aztán azt sem tudjuk ellenőrizni, vajon igaz-e, hogy tele voltak rajzolva angyalokkal, mint ahogy azt *Pintér Lajos* megírta egyik versében. Nagy István körbevezet és ráismerünk a fényképekről ismert műhelyre. A nagyablak félköríve, az elkoszolódott felülvilágító üvegtáblák a mennyezeten, a szürke, cirmos műköpadló ugyanaz, mint Kondor idejében.

Maradt-e valami emlék a lakásban Kondortól? Nagy István két dolgot említ: kinn a konyhában, amely korábban raktárszoba volt, maradt egy kis rajz a falon, jóindulattal azt lehet mondani, hogy egy arc. Ezt a skiccet a felújításkor sem meszelték le. A másik emlék sokkal meglepőbb. Évekkel

azután, hogy ideköltözött, feltűnt neki, hogy a lépcsőházban a postaládája melletti levélszekrényből dől kifelé a sok soha ki nem vett újság. Elolvasta mi van a névtáblára írva, s kicsit meglepődött: Kondor Béla V. emelet 1. Mégpedig Kondor kézírásával. Tehát 2005–2006-ban még megvolt a postaládája. Ő se vette észre évekig. Persze, volt aki kiszúrta, mert mint mondja, feltehetőleg emiatt a soha nem ürített postaláda miatt törtek be kétszer is a lakásba. Látták ugyanis rajta, hogy V. emelet 1., és azt hitték nem lakik ott senki. Így aztán Nagy István szépen leszerelte a postaládán lévő névjegyet, és fölhozta a lakásba.

Nagy az 1990-ben, Kölnben alakult magyar Block csoport tagja, művei közt figurális munkát alig találunk. Művészete egyik nagy vonulatát expresszív gesztusfestéssel készült képek teszik ki, másik felét a minimalizmushoz közelítő kép-objektek. „Teljesen más formavilág, de a szellemi rokonság megvan. Kondor morális szempontból volt fontos” – mondja. Annyiban talán mégis közelíthetők képei Kondor világához, hogy az ő expresszív gesztusképeiben is van valami kozmikus és zenei. Ahogy egy róla szóló lexikonszócikk fogalmaz: „*művei a változatos anyaghasználat révén a táblakép halálára írt zenei variációknak hatnak*”. Amin azt kell érteni, hogy szokatlan hordozókat, például selymet, bársonyt használva, gyakran egymást taszító anyagok, például olaj, grafit, méhviasz radikális alkalmazásával, olykor a képfelzárkózást megsértve, felszabadulva keres új látványokat. De mindezt a táblakép keretei közt. Objektjei is a táblaképből indulnak ki. Általában kép és kép vagy tükrökép egymás elé helyezése épülnek. „*Többféle jelentéstartalma is van annak, hogy az eredeti képet az ember nem láthatja, mert az takarva van, hanem a tükröben látja a fordított képet annak, amit a tükrök eltakar. Van ebben némi platóni-utalás és valami a művészlétről, az önmegmutatás és rejtőzködés kettősségéről.*”

Nemcsak a festményei, de az objektjei anyaghasználata is szélsőséges. Például amikor a finom bársony alapfelületre erős, nagy csavarokkal rögzíti fel a takaróképet. Bársony és csavar? Hogy jönnek össze? „*Amikor egy kép születik, mindig benne van az egész addigi életünk, amiből valami fölkerül a felszínre*” – magyarázza.

Legújabb munkája, szokatlan módon épp Kondor emlékére készül egy NKA pályázatra. Egy triptichon, amelyhez Kondor Gulliver a laputaiakhoz című költeményének szavait és archív műtermi fotókat használt fel. ●